

UDK 021.4:340.13

Pregledni rad

Primljeno: 2. studenoga 2021.

Prihvaćeno: 5. prosinca 2021.

Uloga knjižnica u postupku savjetovanja s javnošću pri donošenju zakona, drugih propisa i akata

The Role of Libraries in the Public Consultation Process in the Adoption of Laws, Other Regulations and Acts

Gordan Struić¹

Hrvatski sabor

gordan.struic@gmail.com

Sažetak

S obzirom na shvaćanje o potrebi za argumentiranim zastupanjem prava građana prilikom donošenja zakona, drugih propisa i akata te uključivanjem u sâm postupak njihova oblikovanja i donošenja, u radu se istražuje uloga knjižnica u postupku savjetovanja s javnošću, kao jednog od najkorištenijih instrumenata participacije, sagledana iz pravne perspektive kroz interpretaciju važećih hrvatskih propisa te relevantnih međunarodnih i drugih dokumenata kako bi se utvrdilo u čemu se ta uloga sastoji. Pored relevantne literature i normativnog okvira, u radu su posebno istaknuti i pojedini primjeri uloge knjižnica u participativnoj praksi. Utvrđeno je da se njihova participativna uloga sastoji od mogućnosti izravnog uključivanja u postupak savjetovanja s javnošću u skladu sa Zakonom o pravu na pristup in-

1 Autor je magistar prava i sveučilišni specijalist komparativne politike te doktorski kandidat na Fakultetu političkih znanosti. ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6528-4436>. U radu su izneseni osobni stavovi autora.

formacijama i Kodeksom savjetovanja sa zainteresiranom javnošću u postupcima donošenja zakona, drugih propisa i akata te od pružanja pomoći javnosti u svrhu njezina uključivanja u postupak savjetovanja putem niza aktivnosti u skladu sa Zakonom o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti. Iako knjižnice za svoje akte nisu obvezne provoditi postupak savjetovanja, može se tumačiti i da ne postoji zapreka da to učine, posebice ako se tim aktima može utjecati na interese javnosti. Budući da je riječ o temi koja dosad nije bila predmet istraživanja, očekuje se da će rezultati omogućiti nove spoznaje o ulozi knjižnica u participativnom procesu, uz poticanje znanstvenog interesa za daljnja istraživanja ove teme, ali i kao smjernice pri korištenju tog instrumenta u participativnoj praksi.

Ključne riječi: participacija, savjetovanje s javnošću, uloga knjižnica, propisi, javnost

Summary

Having in mind the need for argumentative representation of citizens' rights in the enactment of laws, other regulations and acts, and involvement in the process of their formulation and enactment, the paper explores the role of libraries in the process of public consultation, as one of the most used instruments of participation, viewed from a legal perspective through the interpretation of applicable Croatian regulations and relevant international and other documents to determine what this role consists of. In addition to the relevant literature and normative framework, the paper highlights some examples of the role of libraries in participatory practice. It is concluded that their participatory role consists of the possibility of direct involvement in the public consultation process, in accordance with the Law on the right to access information and the Code of consultation with the interested public in the procedures of enacting laws, other regulations and acts, as well as of helping the public to be involved in the consultation process through a series of activities in accordance with the Law on libraries and library activity. Although libraries are not obliged to carry out a consultation process for their acts, it can be interpreted that there is no impediment to doing so, especially if these acts may affect the public interest. Since this topic has not been researched so far, it is expected that the results will provide new insights into the role of libraries in the participatory process, encouraging scientific interest in further research on this topic, but also as guidelines for using this instrument in participatory practice.

Keywords: participation, public consultation, the role of libraries, regulations, the public

1. Uvod

Knjižnice se poimaju, *inter alia*, kao institucije posvećene „oblikovanju i poboljšanju pristupa informacijama u zajednicama kojima služe“², koje tvore „pravi most k informacijama“³ i čija se uloga u ostvarenju konstitucijskog⁴ prava na pristup informacijama sastoji od objave i omogućavanja pristupa informacijama, premda se u njima nimalo ne iscrpljuje⁵. No, takvu njihovu ulogu nije moguće promišljati izdvojeno od nekih drugih, komplementarnih aktivnosti koje čine zakonom uređenu knjižničnu djelatnost, poput obrazovnih i znanstvenih usluga⁶. Štoviše, takve usluge napose su važne u svjetlu ubrzanog razvoja informacijskih i komunikacijskih tehnologija (IKT), znanstvenih postignuća i njihova utjecaja na društveno-ekonomski razvoj s neminovnom refleksijom i na značaj knjižnica i knjižničara⁷, i to ne samo kao čuvara znanja, već i facilitatora⁸, predvodnika i promicatelja vrijednosti uključenosti i ravnopravnosti koji bi trebali osiguravati najdjelotvornije načine korištenja IKT-a, educirati građane te se s tijelima javne vlasti uključivati u projekte koji smjeraju jednostavnijoj i bržoj komunikaciji građana s javnom upravom i većem korištenju elektroničkih usluga⁹.

- 2 Jowaisas, C.; M. Fellows. Libraries as agents for sustainable development. // Development and access to information / ed. by Maria Garrido and Stephen Wyber. Hague: International Federation of Library Associations and Institutions, 2017. Str. 51. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://da2i.ifla.org/wp-content/uploads/da2i-2017-full-report.pdf>.
- 3 Ninkov, J. Intelektualne slobode i javne biblioteke. // Glasnik Narodne biblioteke Srbije 10, 1(2008), 12. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=2587.
- 4 Pravo na pristup informacijama propisano je odredbom članka 38. stavka 4. Ustava Republike Hrvatske (Narodne novine 85, 2422(2010)). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_07_85_2422.html.
- 5 Vidi: Struić, G. Uloga knjižnica u ostvarenju prava na pristup informacijama iz perspektive hrvatskih propisa i međunarodnih dokumenata. // Knjižničar/Knjižničarka 11, 11(2020), 27-28. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/251608>.
- 6 Pod knjižničnom djelatnosti smatra se „organiziranje i pružanje javnosti kulturnih, informacijskih, obrazovnih i znanstvenih usluga, zasnivajući ih na sustavnom odabiru, prikupljanju, stručnoj obradi, pohranjivanju, zaštiti, posudbi i davanju na korištenje knjižnične građe te slobodnom pristupu izvorima informacija“ (članak 3. točka 1.). Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti. // Narodne novine 17, 356(2019). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_356.html.
- 7 Navedeni izraz korišten je neutralno te se odnosi jednako na muški i ženski rod.
- 8 Usp. Hull, B. Can librarians help to overcome the social barriers to access? // New Library World 102, 10(2001), 386. DOI: <https://doi.org/10.1108/EUM0000000006066>.
- 9 Riječ je o zaključcima 14. okruglog stola o slobodnom pristupu informacijama održanog 10. prosinca 2014. u organizaciji Komisije za slobodan pristup informacijama i slobodu izražavanja Hrvatskoga knjižničarskog društva i Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Vidi: Grašić-Kvesić, T.; I. Hebrang Grgić. 14. okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama, 2015. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://www.hkdruštvo.hr/hkdnovosti/clanak/1040>.

U tom nastojanju knjižnice ne bi trebale samo pomagati građanima u njihovu boljem razumijevanju različitih elemenata digitalnog društva, nego i „argumentirano zastupati njihova prava u javnim raspravama pri donošenju relevantnih zakonskih propisa“¹⁰ i kontinuirano „pratiti i pravodobno se uključiti u oblikovanje i donošenje zakonskih propisa“¹¹. U hrvatskom pravnom sustavu postoji nekoliko instrumenata (mehanizama) participacije u postupku izrade i donošenja zakona, drugih propisa i akata¹², poput prava peticije, informiranja, uključivanja u radna tijela i radne skupine. Jedan od najkorištenijih je savjetovanje s javnošću.

Na potonjem tragu, polazeći od izloženih zahtjeva za argumentiranim zastupanjem prava građana pri donošenju zakona, drugih propisa i akata te uključivanjem u sâm postupak njihova oblikovanja i donošenja, u radu se pobliže istražuje uloga knjižnica u postupku savjetovanja s javnošću, kao jednog od najkorištenijih instrumenata participacije javnosti, sagledana iz pravne perspektive kroz interpretaciju važećih hrvatskih propisa te relevantnih međunarodnih i drugih dokumenata. Iako postoje brojni radovi¹³ na temu participacije javnosti u postupcima donošenja odluka, fokus istraživačke pažnje u ovom radu usmjeren je na pitanje uloge knjižnica u postupku savjetovanja s javnošću kroz analizu njezine pravne perspektive, kako bi se utvrdilo u čemu se ta uloga sastoji. Imajući u vidu da je riječ o temi koja do sada nije bila predmet istraživanja, očekuje se da će dobiveni rezultati omogućiti stjecanje novih spoznaja o ulozi knjižnica u participativnom procesu, uz poticanje znanstvenog interesa za daljnja istraživanja ove teme, ali i kao smjernice pri korištenju tog instrumenta u participativnoj praksi.

Nakon prvoga, uvodnog dijela, u drugom dijelu rada najprije se kroz pregled relevantne literature općenito razmatra uloga participacije javnosti u postupku donošenja zakona, drugih propisa i akata, dok se u trećem dijelu ukratko izlaže savjetovanje s javnošću kao jedan od instrumenata participacije javnosti. Nakon što se u četvrtom dijelu

10 Isto.

11 Isto.

12 Vidi npr. Struić, G.; V. Bratić. Public participation in the budgetary process in the Republic of Croatia. // *Public Sector Economics* 42, 1(2018), 67-92. DOI: <https://doi.org/10.3326/pse.42.1.4>.

13 Za participaciju javnosti u okviru zakonodavne vlasti vidi npr.: Struić, G. Uloga i način uređenja javnosti u hrvatskom parlamentarnom pravu od 1947. do 1953. // *Pravni vjesnik* 33, 2(2017), 101-122. DOI: <http://dx.doi.org/10.25234/pv/5111>. Za participaciju u okviru izvršne vlasti vidi npr.: Struić, G. *Suvremeni homo politicus u izradi propisa*. // *Identiteti – kulture – jezici, Godišnjak Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru: „Quo vadis, homo: multidisciplinarni pristupi suvremenom čovjeku“* / ed. by Barbarić, D.; M. Brekalo; M. Buntić; K. Dümmel; G. Iličić; M. Jakovljević; K. Krešić i suradnici. Mostar: Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru, 2019. Str. 102-118. Za participaciju u okviru sudbene vlasti vidi npr.: Struić, G. *Pravno uređenje kvalifikacija za participaciju građana laika u suđenju u Hrvatskoj od 1848. do 2018.* // *Pravni vjesnik* 35, 3-4(2019), 105-142. DOI: <https://doi.org/10.25234/pv/8154>. Za participaciju u okviru lokalne samouprave vidi npr.: Koprić, I.; R. Manojlović. *Participacija građana u lokalnoj samoupravi – nova hrvatska pravna regulacija i neka komparativna iskustva* // *Četvrti Skopsko-zagrebački pravni kolokvij* / ed. by Borče Davitkovski. Skopje: Pravni fakultet, 2013. Str. 9.-35.

razmotre međunarodni i drugi dokumenti, u petom dijelu razlažu se i interpretiraju relevantne odredbe zakona, drugih propisa i akata, dok se u šestom dijelu osvrće na pojedine primjere ozbiljenja uloge knjižnica u participativnoj praksi. Naposljetku, sedmi, završni dio rada čine zaključna razmatranja.

2. Općenito o ulozi participacije javnosti

Pod pojmom participacije općenito se označava „sudjelovanje, sudioništvo, udio, učešće (...)“, kao i „sudjelovanje građana u procesima odlučivanja i aktivnostima na svim područjima društvenog života“ te „sudjelovanje zaposlenih u odlučivanju o radnim/prirednim poslovima u poduzećima i javnim ustanovama“¹⁴. Pritom, participacija se vrlo tijesno povezuje s pojmom javnosti pod kojim se ne označava samo skup svih građana kojima je svojstven relativno stalan i aktivan stav oko općih i zajedničkih pitanja uređivanja neke zajednice, već i upravo mogućnost participacije koja počiva na priznavanju temeljnih osobnih i političkih prava i njihovom jamstvu ugrađenom u ustavne i zakonske norme te minimalnoj mogućnosti njihova izražavanja, uslijed čega se ističe da participacija građana predstavlja ključnu kvalitativnu oznaku javnosti¹⁵.

Pojedini autori smatraju da je uloga participacije građana instrumentalne naravi koja se ostvaruje i ispunjava isključivo kroz izbor vladajućih¹⁶, vodeći time k politici u kojoj dominira djelovanje poslovnih lobija s odlukama koje se donose izvan nadzornog pogleda javnosti, i to „uzajamnim djelovanjem između izabranih vlada i elite“¹⁷, što rezultira pozicijom građana kao promatrača za koje se „državna vlast koju su izabrali i koja bi ih trebala pitati za mišljenje (...) uopće ne zanima“¹⁸. Usto, postoji shvaćanje da participaciji pribjegava „samo glasna manjina, kojoj se ne može povjeriti da nas sve predstavlja“¹⁹ te se ističe i da od antičke Grčke vladavina onih koji nemaju iskustva u vladanju, ni znanja o svim činjenicama političkog života, ne mora ni biti u narodnom interesu i da se čak „može pokazati da se radi o vladavini protiv naroda“²⁰.

Istovremeno, pojedini autori drže da je uloga participacije građana edukativne naravi koja se ostvaruje i ispunjava kroz osobni razvoj građana, vodeći učenju participacije

14 Hrvatski jezični portal. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://hjp.znanje.hr>.

15 Usp. Đorđević, J. *Socijalizam i demokratija*. Beograd: Savremena administracija, 1962. Str. 246.

16 Michels, A. M. B. *Citizen participation and democracy in the Netherlands // Democratization* 13, 2(2006), 325. DOI: <https://doi.org/10.1080/13510340500524067>.

17 Crouch, C. *Postdemokracija: političke i poslovne elite u 21. stoljeću*. Zagreb: Izvori, 2007. Str. 10.

18 Cipek, T. *Sudionička demokracija: trebaju li demokraciji aktivni građani? // Anali Hrvatskog politološkog društva* 11, 1(2014), 114. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/140193>.

19 Phillips, A. *(O)rađanje demokracije*. Zagreb: Ženska infoteka, 2001. Str. 49.

20 Kelsen, H. *Obrana demokracije: rasprave o teoriji demokracije*. Zagreb: Naklada Breza, 2012. Str. 248.

upravo kroz sâmu participaciju²¹ i rezultirajući time da se u političkom životu uistinu može „razviti odgovoran pojedinac koji ima smisao za zajedničko dobro“²². Pored toga, participaciji građana pripisuje se integrativna uloga koja se ogleda u osjećaju participativnosti da na nešto mogu utjecati vlastitom voljom i nastojanjem, čime se jača njihov osjećaj solidarnosti i pripadnosti društveno-političkoj zajednici, s obzirom na to da imaju „mogućnost vidjeti da je narod uistinu suveren, jer sam donosi zakone u skladu s kojima će živjeti“²³. Usto, participacija ima jamstvenu ulogu, osiguravajući ideje dobre vladavine kroz nastojanje da se oblikuju i primijene pravila koja su svima prihvatljiva²⁴ te se njome ozbiljuje sposobnost postizanja unutarnje društveno-političke ravnoteže, pa se smatra da je za demokraciju potrebno aktivno građanstvo jer se ono „odvija kroz javni dijalog, javni interes i uključenost u politiku poradi definiranja društvenih ciljeva“²⁵.

Postoji, međutim, i shvaćanje da građani ne bi trebali baš uvijek participirati u postupku donošenja zakona, drugih propisa i akata, već samo onda kada ocijene potrebnim participativno djelovati. Građanin, zbiljski, i „nije stalni participant, on nije ‘pretplaćen’ na participaciju, nego je temporalni participant – on je zapravo više potencijalni nego stvarni aktivist“²⁶. Većina je tako fokusirana na redovito praćenje ili skeniranje društveno-političkog uređenja uz spremnost da se participativno aktivira tek onda kada ocijeni to potrebnim²⁷, a temeljni preduvjet u tome predstavlja njihova upućenost, tj. informiranost.

Iz potonje perspektive vrijedi ukazati na sponu knjižnica i participacije koja se ogleda u njihovoj edukativnoj²⁸ ulozi stvaranja informiranih građana kroz mogućnost upoznavanja s propisima i ostalim informacijama. Građani bi tako trebali imati „pristup političkim, socijalnim, ekonomskim i drugim informacijama, kao i kulturnom izražavanju, a sve to mogu pronaći u knjižnicama (...)“²⁹. Demokraciji „trebaju obaviješteni građani,

21 Pateman, C. Participatory democracy revisited // *Perspectives on politics* 10, 1(2012), 10. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1537592711004877>.

22 Cipek, T. Nav. dj., str. 117.

23 Isto.

24 Michels, A. M. B. Nav. dj., str. 325.

25 Maldini, P. *Demokracija i demokratizacija*. Dubrovnik: Sveučilište u Dubrovniku, 2008. Str. 147.

26 Vujčić, V. *Politička kultura demokracije*, Osijek, Zagreb, Split: Panliber, 2001. Str. 74.

27 Schudson, M. *The good citizen: a history of American civic life*, Cambridge: Harvard University Press, 1999. Str. 310-311.

28 Usp. Huzar, T. Neoliberalism, democracy and the library as a radically inclusive space. Paper presented at IFLA WLIC 2014 – Lyon – Libraries, Citizens, Societies: Confluence for Knowledge in Session 200 – Library Theory and Research. Str. 2. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <http://library.ifla.org/835/1/200-huzar-en.pdf>.

29 Belfrage, J. *Advocacy for Democracy II. The Role of the Swedish Library Association*. // *Libraries and Democracy: The Cornerstones of Liberty* / ed. by Nancy Kranich. Chicago: American Library Association, 2001. Str. 210.

a knjižnice su prvi pokretači pružanja znanja i informacija građanstvu³⁰ te bi u njima valjalo prepoznati „sigurne prostore za javni dijalog“³¹ koji raspolažu načinima omogućavanja slobodne i otvorene razmjene ideja. U takvom okruženju osnažuje se osjećaj solidarnosti, ali i pripadnosti zajednici, zbog čega je snažno prisutna i integrativna uloga, kao sljedeća spona knjižnica i participacije.

Spomenute uloge knjižnica pokazuju njihovo privrženo smjerenje za promicanjem društvenog, političkog i ukupnog napretka, ali i educiranjem javnosti i snaženjem demokratskih vrijednosti građana u cilju oživotvorenja djelotvorne participacije u normotvornim postupcima. Time se knjižnice u svome punom sjaju otkrivaju kao osnovna potka koncepta demokratske javnosti koja je sastavljena od educiranih i integriranih građana koji su spremni za preuzimanje „odgovornosti demokratskog odlučivanja i samoupravljanja“³². Upravo iz te njezine potke izvire i participativna uloga knjižnica koja se oživotvorojuje pružanjem pomoći građanima za njihovo uključivanje u demokratske procese, ali i izravnim sudjelovanjem knjižnica u tim procesima.

3. Savjetovanje s javnošću

Savjetovanje s javnošću predstavlja jedan od instrumenata participacije (zainteresirane) javnosti u postupku donošenja zakona, drugih propisa i akata, koji počiva na dvosmjernosti u odnosu javnosti i vlasti u kojem vlast stvara informacije, ali ujedno i traži od javnosti povratne informacije o (javno objavljenom) nacrtu prijedloga zakona, drugog propisa i akta, dok javnost o njemu dostavlja vlasti povratne informacije kroz svoje stavove i mišljenja izražena u formi prijedloga, primjedbi itd. U komparativnom pravu i praksi postoje različiti pristupi ovoj materiji koji sežu od primjera njezina zakonskog uređenja (npr. u Austriji), do primjera koji se temelje na smjernicama i dobroj praksi (npr. Island), pri čemu su primjetne stanovite razlike u načinu uređenja savjetovanja koje se u pojedinoj državi koristi, poput njegova trajanja, predmeta, ciljanih skupina predstavnika javnosti, kao i metoda³³.

Za razliku od načina uređenja prava na pristup informacijama, pravni okvir kojim se uređuje savjetovanje s javnošću znatno manje je opsežan, što se općenito objašnjava time

30 Gorman, M. *Naše neprolazne vrednosti: bibliotekarstvo u XXI veku*. Beograd: Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, 2007. Str. 198.

31 Kranich, N. *Libraries, the Internet, and Democracy*. // *Libraries and Democracy: The Cornerstones of Liberty* / ed. by Nancy Kranich. Chicago: American Library Association, 2001. Str. 84.

32 Usp. Mattson, K. *The Librarian as Secular Minister to Democracy: The Life and Ideas of John Cotton Dana*. // *Libraries & Culture* 35, 4(2000), 514. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <http://www.jstor.org/stable/25548869>.

33 Usp. *Građani kao partneri: informiranje, konzultiranje i participiranje javnosti u kreiranju provedbene politike* / ed. by Anton-Jan Klasinc. Zagreb: Oksimoron, 2004. Str. 39-57.

da je savjetovanje tek relativno nedavno postalo prepoznato kao esencijalni dio oblikovanja javnih politika.³⁴ U praksi se savjetovanje s javnošću oživotvoruje, primjerice, kroz javne rasprave, savjetodavne sastanke ili ankete, no najčešće korištenu metodu čini internetsko savjetovanje (e-savjetovanje) koje obuhvaća „objavu nacрта novih zakona i drugih propisa na internetskim stranicama kako bi svi zainteresirani mogli ostaviti svoje komentare i prijedloge“³⁵. S obzirom na to da se savjetovanju odazivaju svi oni koji za njime imaju određeni interes, ponegdje se, kako u pravu, tako i u praksi, koristi i pojam savjetovanja sa zainteresiranom javnošću.

Razloge najčešćega korištenja internetskog savjetovanja ponajprije je moguće pronaći u razvoju IKT-a, koji je omogućio intenziviranje osjećaja da su društveno-političke promjene uistinu ostvarive te da u njima građani mogu imati stanovitu ulogu³⁶, kao i da mogu utjecati na povjerenje javnosti u institucije vlasti³⁷. Štoviše, dio autora općenito ističe kako IKT ohrabruje participaciju svih onih koji zbog zdravstvenih i sličnih razloga ne mogu aktivno participirati³⁸. Iako je odabir metode savjetovanja u nadležnosti svake pojedine države, općenito bi se valjalo osvrnuti na međunarodnopravni okvir kojim se ova materija uređuje.

4. Međunarodni ugovori i drugi dokumenti

U nešto više od dva desetljeća na međunarodnoj razini doneseni su brojni dokumenti koji sadrže načela usmjerena na osnaživanje prava na pristup informacijama i prava na participaciju javnosti u postupcima donošenja odluka. Tako se, primjerice, pravo građana na sudjelovanje u upravljanju javnim poslovima izrijekom navodi u uvodnom dijelu Europske povelje o lokalnoj samoupravi³⁹, kao i u Dodatnom protokolu uz Europ-

34 Isto.

35 Što je savjetovanje sa zainteresiranom javnošću?. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://savjetovanja.gov.hr/o-savjetovanjima/najcesca-pitanja/98>.

36 Usp. Lee, C.; T. Huang. E-government use and citizen empowerment: examining the effects of online information on political efficacy. // *Electronic Journal of e-Government* 12, 1(2014), 54.-55. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://academic-publishing.org/index.php/ejeg/article/view/593/556>.

37 Usp. Alathur, S.; Ilavarasan; M. P. Gupta. Citizen participation and effectiveness of e-petition: Sutharyakeralam – India. // *Transforming government: people, process and policy* 6, 4(2012), 393. DOI: <https://doi.org/10.1108/17506161211267536>.

38 Usp. Levinsen, K. ICT and local political participation. // *European consortium for political research (ECPR)*. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/17472fad-265d-4907-8fd3-6a4a6d88f79e.pdf>.

39 Europska povelja o lokalnoj samoupravi. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://rm.coe.int/168007a088>.

sku povelju o lokalnoj samoupravi o pravu na sudjelovanje u poslovima lokalne vlasti⁴⁰ koji predviđa da mjere za ostvarivanje tog prava uključuju, između ostalog, i uspostavu postupaka involviranja građana „koji mogu obuhvatiti savjetodavne procese“⁴¹. Prema dokumentu Europske komisije pod nazivom Bijela knjiga o europskom upravljanju⁴², participacija javnosti tijekom svih faza stvaranja i provedbe javnih politika – uz još četiri načela (otvorenosti, odgovornosti, učinkovitosti i koherentnosti) – čini jednu od osnova dobrog upravljanja. Prepoznajući važnost savjetovanja u oživotvorenju načela participacije javnosti, Europska komisija utvrdila je opća načela i minimalne standarde za konzultacije sa zainteresiranim dionicima⁴³, prema kojima bi savjetovanja sa zainteresiranim dionicima trebala započinjati što ranije, u onim fazama u kojima se još uvijek može utjecati na formuliranje temeljnih ciljeva, metoda, pokazatelja uspješnosti i početnih nacрта.

Načelne odredbe o participaciji javnosti u postupcima donošenja odluka, napose putem savjetovanja sa zainteresiranom javnošću, mogu se uočiti i u ostalim značajnim međunarodnim ugovorima i drugim dokumentima⁴⁴. Na tom načelu počiva i sama Europska unija (EU), te je u Ugovoru o Europskoj uniji⁴⁵ načelno regulirano pravo svih

40 Dodatni protokol uz Europsku povelju o lokalnoj samoupravi o pravu na sudjelovanje u poslovima lokalne vlasti. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://rm.coe.int/168008482a>.

41 Članak 2. Isto.

42 Bijela knjiga o europskom upravljanju, COM/2001/0428. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/DOC_01_10.

43 Prema ojačanoj kulturi savjetovanja i dijaloga – Opća načela i minimalni standardi za konzultacije zainteresiranih strana od strane Komisije, COM/2002/0704. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52002DC0704>.

44 Primjerice: Popis referentnih pitanja Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj za regulatorno odlučivanje. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <http://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/35220214.pdf>; Izvješće o regulatornoj reformi Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <http://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/2391768.pdf>; Preporuka Rec(2009)1 Odbora ministara državama članicama o elektroničkoj demokraciji (e-demokraciji). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <http://rm.coe.int/09000016805d1b01>; Preporuka Rec(2018)4 Odbora ministara državama članicama o sudjelovanju građana u lokalnom javnom životu. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <http://rm.coe.int/090000168097e938>; Kodeks dobre prakse za sudjelovanje građana u donošenju odluka. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <http://rm.coe.int/09000016802eed5c>; Smjernice CM(2017)83 Odbora ministara za sudjelovanje građana u donošenju političkih odluka. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <http://rm.coe.int/090000168097e936>; Deklaracija Ujedinjenih naroda o pravu i odgovornosti pojedinaca, grupa i društvenih tijela u promicanju i zaštiti univerzalno priznatih ljudskih prava i temeljnih sloboda. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/rightandresponsibility.aspx>; Rezolucija A/HRC/RES/39/11 Vijeća za ljudska prava Ujedinjenih naroda o ravnopravnom sudjelovanju u političkim i javnim poslovima. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://undocs.org/A/HRC/RES/39/11>; Rezolucija A/HRC/RES/24/21 Vijeća za ljudska prava Ujedinjenih naroda o prostoru civilnog društva: stvaranju i održavanju, u zakonu i praksi, sigurnog i poticajnog okruženja. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://daccess-ods.un.org/tmp/3864325.28495789.html>.

45 Ugovor o Europskoj uniji. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://op.europa.eu/s/orhh>.

građana na njihovo sudjelovanje u demokratskom životu EU-a⁴⁶, uz načelnu obvezu institucija da građanima i predstavničkim udrugama na odgovarajući način omoguće objavu i javnu razmjenu njihovih stavova u okviru svih područja u kojima EU djeluje, utemeljenu na otvorenom, transparentnom i redovitom dijalogu s njima, kao i obvezu Europske komisije da provodi šire konzultacije sa zainteresiranim dionicima u cilju koherentnosti i transparentnosti djelovanja EU-a⁴⁷. Također, prema Ugovoru o funkcioniranju Europske unije⁴⁸, Europska komisija promiče konzultacije između socijalnih partnera na razini EU-a i poduzima odgovarajuće mjere kako bi olakšala njihov dijalog uz osiguravanje ravnomjerne potpore⁴⁹.

Za razliku od dosad spomenutih međunarodnih ugovora i drugih dokumenata, koji tek načelno reguliraju pravo na savjetovanje s javnošću, tzv. Aarhuška konvencija, tj. Konvencija Gospodarske komisije Ujedinjenih naroda za Europu o pristupu informacijama, sudjelovanju javnosti u odlučivanju i pristupu pravosuđu u pitanjima okoliša⁵⁰ učinila je u tome korak dalje, postavljajući nešto razrađeniji okvir. Tako je, primjerice, propisano kako će svaka država ugovornica nastojati osigurati pomoć i uputu javnosti u omogućavanju sudjelovanja u postupku donošenja odluka⁵¹ te osigurati djelotvorno sudjelovanje u vrijeme dok su još sve mogućnosti otvorene⁵². Pritom Aarhuška konvencija postavlja određene standarde kojih se sve države ugovornice trebaju pridržavati, poput hodograma s tri koraka pri izradi provedbenih propisa i ostalih općeprimjenjivih pravnoobvezujućih pravila. To su: a) utvrđivanje vremenskog okvira nužnog za djelotvorno sudjelovanje; b) objava nacрта pravila ili njihovo stavljanje na raspolaganje javnosti na drugi način; c) omogućavanje javnosti da primjedbe uputi izravno ili posredstvom predstavničkoga savjetodavnog tijela⁵³.

46 Članak 10. stavak 3. Isto.

47 Članak 11. stavci 1.-3. Isto.

48 Ugovor o funkcioniranju Europske unije. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://op.europa.eu/s/oERW>.

49 Članak 154. stavak 1. Isto.

50 Konvencija Gospodarske komisije Ujedinjenih naroda za Europu o pristupu informacijama, sudjelovanju javnosti u odlučivanju i pristupu pravosuđu u pitanjima okoliša. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://treaties.un.org/doc/Treaties/1998/06/19980625%2008-35%20AM/Ch_XXVII_13p.pdf. Njezina potpisnica je i Republika Hrvatska (Tablica potpisa i ratifikacija Konvencija Gospodarske komisije Ujedinjenih naroda za Europu o pristupu informacijama, sudjelovanju javnosti u odlučivanju i pristupu pravosuđu u pitanjima okoliša. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XXVII-13&chapter=27&clang=en). Način sudjelovanja javnosti u odlučivanju pobliže je uređen u Uredbi o informiranju i sudjelovanju javnosti i zainteresirane javnosti u pitanjima zaštite okoliša (Narodne novine 64, 2177(2008). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_64_2177.html).

51 Članak 3. stavak 2. Aarhuške konvencije. Nav. dj.

52 Članak 6. stavak 4. Isto.

53 Članak 8. Isto.

S druge strane, iako je Aarhuška konvencija uvela ponešto razrađeniji okvir u regulaciji prava na savjetovanje s javnošću, to pravo njome je regulirano samo iz perspektive participacije javnosti u odlučivanju o pitanjima okoliša. Pored toga, iako je prethodno ukazano na činjenicu da edukativna i integrativna uloga knjižnica vrlo jasno pokazuju njihovo privrženo nastojanje za promicanjem društvenog, političkog i ukupnog napretka i za educiranjem javnosti i snaženjem demokratskih vrijednosti radi oživotvorenja djelotvorne participacije javnosti u normotvornim postupcima, niti među načelnim odredbama dosad izloženih međunarodnih ugovora i drugih dokumenata, niti među posebnim odredbama Aarhuške konvencije nisu sadržane one koje bi se referirale na knjižnice i njihove uloge, posebice onu participativnu, te ih se može pronaći tek u međunarodnim dokumentima knjižničarskih organizacija. Međutim, za razliku od sklopljenih, potvrđenih i objavljenih međunarodnih ugovora koji su na snazi i čine „dio unutarnjega pravnog poretka Republike Hrvatske, a po pravnoj snazi su iznad zakona“⁵⁴, dokumenti knjižničarskih organizacija nisu pravno obvezujući, iako njihova zbiljska važnost i utjecaj izviru iz činjenice da predstavljaju stručne, a ne političko-pravne dokumente.

Najveći dio međunarodnih dokumenata knjižničarskih organizacija polazi od općenitog shvaćanja uloge knjižnica u osiguravanju dostupnosti knjižnične građe i informacija kako bi se osnažile kompetencije građana potrebne za demokratski, gospodarski i znanstveni razvitak, ali i njihove participacije u informacijskom društvu⁵⁵. U okviru djelovanja Međunarodnog saveza knjižničarskih društava i ustanova (IFLA) posebno vrijedi izdvojiti Aleksandrijski manifest o knjižnicama, informacijskom društvu na djelu⁵⁶ u kojem se izrijeком navodi da je jedinstvena uloga knjižnica sadržana u njihovu odgovoru na posebna pitanja i potrebe pojedinaca te da su upravo knjižnice ključne za

54 Ustav Republike Hrvatske (pročišćeni tekst). // Narodne novine 85, 2422(2010). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_07_85_2422.html i Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: SuP-O-1/2014. od 14. siječnja 2014. // Narodne novine 5, 93(2014). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_01_5_93.html. Vidi članak 141.

55 Vidi npr.: Manifest za narodne knjižnice Međunarodnog saveza knjižničarskih društava i ustanova (IFLA) i Organizacije Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/168/1/pl-manifesto-en.pdf>; Izjava IFLA-e o knjižnicama i intelektualnoj slobodi. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: www.ifla.org/publications/ifla-statement-on-libraries-and-intellectual-freedom; Glazgovska deklaracija o knjižnicama, informacijskim uslugama i intelektualnoj slobodi. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: www.ifla.org/publications/the-glasgow-declaration-on-libraries-information-services-and-intellectual-freedom; Etički kodeks IFLA-e za knjižničare i druge informacijske djelatnike. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: www.ifla.org/publications/node/11092; Manifest IFLA-e o internetu. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: www.ifla.org/files/assets/faife/publications/policy-documents/internet-manifesto-en.pdf.

56 Aleksandrijski manifest o knjižnicama, informacijskom društvu na djelu. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://www.ifla.org/publications/alexandria-manifesto-on-libraries-the-information-society-in-action/>.

dobro informirano građanstvo i transparentno upravljanje. Nadalje, Manifest IFLA-e o transparentnosti, dobrom upravljanju i slobodi od korupcije⁵⁷ uz tu ulogu prisnažuje da knjižnice trebaju postati aktivnija komponenta u ostvarenju dobrog upravljanja, a Smjernice IFLA-e o javnom pristupu internetu u knjižnicama⁵⁸ navode da bi na nacionalnoj (i na međunarodnoj) razini knjižničarska struka trebala aktivno sudjelovati u konzultacijama i razgovorima koji se odnose na praćenje, nadzor i kontrolu pristupa internetu. S druge strane, ni u jednom od spomenutih dokumenata posebno se ne razrađuje uloga knjižnica u savjetovanju s javnošću, već su u njima sadržana, s obzirom na njihovu narav, samo načelna stajališta koja se tek okvirno dotiču participativne uloge knjižnica.

5. Relevantni zakoni, drugi propisi i akti

Savjetovanje s javnošću u Republici Hrvatskoj pobliže je normativno uređeno Kodeksom savjetovanja sa zainteresiranom javnošću u postupcima donošenja zakona, drugih propisa i akata⁵⁹. Riječ je o dokumentu izrađenom u cilju utvrđivanja općih načela, standarda i mjera za savjetovanje u postupcima donošenja odluka kojim je utvrđeno da će nadležno tijelo za izradu nacrt (prijedloga) zakona, drugog propisa i akta na svojoj internetskoj stranici objaviti poziv na savjetovanje s rokom za dostavljanje očitovanja ne kraćim od 15 dana. Prema točki III. stavku 2. Kodeksa, zainteresiranu javnost čine građani, kao i, između ostalog, „javne ustanove i druge pravne osobe koje obavljaju javnu službu ili na koje može utjecati zakon, drugi propis ili akt koji se donosi, odnosno koje će biti uključene u njegovu provedbu“, čime su obuhvaćene i knjižnice⁶⁰. Očitovanje zain-

57 Manifest IFLA-e o transparentnosti, dobrom upravljanju i slobodi od korupcije. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/1591/1/transparency-manifesto-en.pdf>.

58 Smjernice IFLA-e o javnom pristupu internetu u knjižnicama. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/1105/1/guidelines_on_public_internet_access.pdf.

59 Kodekssavjetovanjasazainteresiranomjavnošćuupostupcima donošenjazakona, drugih propisa i akata. // Narodne novine 140, 3402(2009). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_11_140_3402.html. Iako su i prije donošenja Kodeksa (2009.) pojedini zakoni predviđali savjetovanje sa zainteresiranom javnošću – primjerice, člankom 84. stavkom 2. Zakona o sustavu državne uprave iz 1993. (Narodne novine 75, 1538(1993). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1993_08_75_1538.html), bilo je omogućeno da ministri, ravnatelji državnih upravnih organizacija, župani i gradonačelnik Grada Zagreba putem sredstava javnog priopćavanja objave nacrt propisa za koje je javnost osobito zainteresirana, kao i da pozovu sve zainteresirane da iznesu primjedbe na nacrt propisa – nije bila riječ o obvezi, već o mogućnosti savjetovanja, koja je ovisila o diskrecijskoj ocjeni navedenih čelnika.

60 Prema članku 3. točki 2. Zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti (Narodne novine 17, 356(2019). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_356.html), knjižnice imaju status pravne osobe koja obavlja knjižničnu djelatnost, a tu djelatnost, u skladu s člankom 2. podstavkom 1. istog Zakona, obavljaju kao javnu službu. Istim Zakonom propisano je osnivanje javne knjižnice kao ustanove (članak 9. stavak 1.), narodne knjižnice kao ustanove (čla-

teresirane javnosti, zajedno sa sažetim obrazloženjem neprihvaćenih primjedbi, javno mora biti objavljeno na internetskoj stranici tijela nadležnog za njegovu izradu ili drugim odgovarajućim načinom kako bi javnosti bio vidljiv ishod provedenog savjetovanja.

S druge strane, budući da Kodeks nema snagu pravno obvezujućeg akta i da za njegovu neprovedbu nisu predviđene nikakve pravne sankcije, bilo je nužno i zakonski propisati obveze nadležnih tijela. To je učinjeno donošenjem Zakona o pravu na pristup informacijama⁶¹ kojim je izrijekom predviđena obveza svih tijela državne uprave da provedu savjetovanje s javnošću posredstvom središnjega državnog internetskog portala (e-Savjetovanja), dok su ostala državna tijela, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave te pravne osobe koje imaju javne ovlasti, obvezne to učiniti posredstvom e-Savjetovanja ili na svojoj internetskoj stranici, i to u roku od, u pravilu, 30 dana⁶². Provedba savjetovanja započinje od objave nacрта zakona, drugog propisa ili akta s obrazloženjem razloga i ciljeva za njegovo donošenje, uz poziv javnosti za dostavljanje njezinih prijedloga i mišljenja⁶³. Po proteku roka od 30 dana spomenuta tijela objavljuju izvješće o savjetovanju s prijedlozima i primjedbama javnosti i s očitovanjem tijela o razlozima njihova neprihvaćanja. Iako je u Zakonu izostalo određenje pojma javnosti, vrijedi primijetiti da se Kodeks i nadalje primjenjuje, i to u mjeri u kojoj nije suprotan tom Zakonu,

nak 10. stavak 2.) te Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (članak 23. stavak 1.) i Hrvatske knjižnice za slijepe (članak 29. stavak 1.) kao javne ustanove, pa se na knjižnice primjenjuje i zakon kojim se uređuju ustanove. Vidi bliže: Zakon o ustanovama (Narodne novine 76, 1548(1993). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1993_08_76_1548.html), kao i njegove kasnije ispravke, izmjene i dopune: Ispravak Zakona o ustanovama. // Narodne novine 29, 427(1997). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1997_03_29_427.html; Ispravak Zakona o ustanovama. // Narodne novine 47, 924(1999). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_05_47_924.html; Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o ustanovama. // Narodne novine 35, 1142(2008). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_03_35_1142.html; Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o ustanovama. // Narodne novine 127, 2562(2019). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_12_127_2562.html.

61 Zakon o pravu na pristup informacijama. // Narodne novine 25, 403(2013). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_02_25_403.html i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o pravu na pristup informacijama // Narodne novine 85, 1649(2015). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_08_85_1649.html.

62 Članak 11. stavci 1.-3. Zakona o pravu na pristup informacijama. Nav. dj.

63 Istovremeno, treba naglasiti da provedba internetskog savjetovanja ne eliminira mogućnost provedbe i nekih drugih metoda savjetovanja, poput javnih rasprava ili sudjelovanja (zainteresirane) javnosti u radnim skupinama. Vidi npr. Analitičko izvješće o praćenju provedbe Zakona o pravu na pristup informacijama br. 8/2019. – Provedba savjetovanja s javnošću u tijelima državne uprave i uredima Vlade RH u 2019. godini. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://www.pristupinfo.hr/wp-content/uploads/2020/06/AI-2019-08-Savjetovanja-TDU-i-Vlada-2019.pdf?x66719>.

pa bi pod zakonskim pojmom javnosti⁶⁴ valjalo iščitati krug osoba koji je u Kodeksu obuhvaćen pojmom zainteresirane javnosti, u koji ulaze i knjižnice.

Nakon što se (zainteresirana) javnost izjasni kroz svoje prijedloge i primjedbe, a tijelo koje je provelo savjetovanje izjasni o njihovu prihvaćanju, izvješće o provedenom savjetovanju o nacrtu prijedloga zakona, drugog propisa i akta koji donosi Vlada Republike Hrvatske ili Hrvatski sabor nastavlja svoj proceduralni put. Naime, Poslovník Vlade Republike Hrvatske⁶⁵ propisuje obvezu tijela državne uprave (tj. ministarstava i državnih upravnih organizacija) da pri upućivanju u (Vladinu) proceduru moraju priložiti i izvješća o provedenom savjetovanju⁶⁶. Također, izvješće o provedenom savjetovanju potrebno je priložiti uz zakonski prijedlog koji ovlaštenu predlagatelj (tj. jedan ili više zastupnika, klubova zastupnika ili saborskih radnih tijela i Vlada) podnosi predsjedniku Hrvatskoga sabora u skladu s Poslovníkom Hrvatskoga sabora⁶⁷, iz čega slijedi da savjetovanje ima važnu ulogu u legislativnom postupku.

U važeći normativni okvir valjalo bi ubrojiti i posebne propise kojima se uređuju neki drugi, posebni oblici savjetovanja u vezi s pojedinim pitanjima te određenim djelovanjima i djelatnostima; primjerice, upućivanje mišljenja, prijedloga i primjedbi putem javne rasprave o studiji utjecaja zahvata na okoliš prema Zakonu o zaštiti okoliša⁶⁸ ili

64 Iako se u Zakonu o pravu na pristup informacijama dominantno koristi pojam javnosti, vrijedi primijetiti da se u članku 11. stavku 6. u istom smislu rabi i pojam javnosti i pojam zainteresirane javnosti.

65 Poslovník Vlade Republike Hrvatske (pročišćeni tekst). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//ZPPI/Dokumenti%20Vlada//Poslovník%20VRH%20pro%C4%8Di%C5%A1%C4%87eni.pdf>.

66 Iznimno, takve obveze nema ako je savjetovanje provedeno u skladu s propisima o procjeni učinaka propisa na temelju kojih se priprema i izrada nacrtu prijedloga zakona provodi analizom njegovih izravnih učinaka u cilju iznalaženja optimalnoga rješenja ili poduzimanja ostalih aktivnosti i mjera. U skladu s člancima 11. i 13. Zakona o procjeni učinaka propisa (Narodne novine 44, 998(2017)). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_05_44_998.html), o Prijedlogu plana zakonodavnih aktivnosti i Prethodnoj procjeni provodi se savjetovanje od 1. do 30. rujna koje mora trajati barem 15 dana, a o Iskazu i nacrtu prijedloga zakona barem 30 dana, s javnim izlaganjem materije o kojoj se provodi savjetovanje.

67 Vidi: članak 174. stavak 4. Poslovníka Hrvatskoga sabora (pročišćeni tekst). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://sabor.hr/sites/default/files/uploads/inline-files/Poslovník-HS_procisćeni-tekst-11_2020.pdf.

68 Zakon o zaštiti okoliša. // Narodne novine 80, 1659(2013). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_06_80_1659.html; Zakon o gradnji. // Narodne novine 153, 3221(2013). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_12_153_3221.html; Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti okoliša. // Narodne novine 78, 1498(2015). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_07_78_1498.html; Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti okoliša. // Narodne novine 12, 264(2018). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_02_12_264.html; Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti okoliša. // Narodne novine 118, 2345(2018). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_12_118_2345.html.

javne rasprave o prijedlogu prostornog plana prema Zakonu o prostornom uređenju⁶⁹. Takvi postupci uključivanja javnosti nužno ne isključuju obvezu provedbe savjetovanja po Zakonu o pravu na pristup informacijama. Naime, ako se savjetovanje provodi samo putem javne rasprave uz (fizičku) nazočnost javnosti i uvid u (fizički) dostupan primjerak nacрта prijedloga akta, odnosno dokumenta, onda uz javnu raspravu treba provesti i savjetovanje na temelju Zakona o pravu na pristup informacijama, u cilju omogućavanja uključenosti što širega kruga javnosti u postupke njihova donošenja⁷⁰.

Iako se ni u jednom od izloženih zakona, drugih propisa i akata izrijekom ne navodi uloga knjižnica u savjetovanju s(a) (zainteresiranom) javnošću, njezina participativna uloga *implicite* je sadržana ponajprije u odredbama koje se odnose na pojam zainteresirane javnosti, napose kako je određen točkom III. stavkom 2. Kodeksa savjetovanja sa zainteresiranom javnošću u postupcima donošenja zakona, drugih propisa i akata obuhvaćajući, između ostalog, i „javne ustanove i druge pravne osobe koje obavljaju javnu službu ili na koje može utjecati zakon, drugi propis ili akt koji se donosi, odnosno koje će biti uključene u njegovu provedbu“. Na toj podlozi, kao (zainteresirana) javnost, knjižnice dolaze u priliku doista „argumentirano zastupati njihova prava u javnim raspravama pri donošenju relevantnih zakonskih propisa“⁷¹, kao i „pratiti i pravodobno se uključiti u oblikovanje i donošenje zakonskih propisa“⁷², u skladu s člankom 11. stavkom 2. Zakona o pravu na pristup informacijama kroz savjetovanje s javnošću, i to putem internetske stranice nadležnog tijela ili e-Savjetovanja.

Istovremeno, uzimajući u obzir da se participativna uloga knjižnica može ostvariti i kroz nastojanje da se građanima, odnosno (zainteresiranoj) javnosti pruži potrebna pomoć u cilju njihova uključivanja u postupak savjetovanja pri donošenju odluka, valjalo bi ujedno ukazati i na odredbe Zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti. Naime, smjerajući prema osiguranju dostupnosti knjižnične građe i informacija „radi jačanja kompetencija za razvoj demokracije, gospodarstva, znanosti i sudjelovanja u informacij-

69 Zakon o prostornom uređenju. // Narodne novine 153, 3220(2013). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_12_153_3220.html; Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o prostornom uređenju. // Narodne novine 65, 1494(2017). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_07_65_1494.html; Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o prostornom uređenju. // Narodne novine 114, 2218(2018). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_12_114_2218.html; Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o prostornom uređenju. // Narodne novine 39, 801(2019). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_04_39_801.html; Zakon o izmjenama Zakona o prostornom uređenju. // Narodne novine 98, 1939(2019). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_10_98_1939.html.

70 Usp. Priručnik za provedbu savjetovanja s javnošću za jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave. Str. 16. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://pristupinfo.hr/wp-content/uploads/2018/10/Prirucnik-za-savjetovanja-e-izdanje.pdf?x66719>.

71 Grašić-Kvesić, T.; I. Hebrang Grgić. Nav. dj.

72 Isto.

skom društvu⁷³, u taj Zakon zakonodavac je ugradio nekoliko važnih načelnih odredbi: primjerice, odredbu kojom je pod pojmom knjižnične djelatnosti obuhvaćena organizacija i pružanje javnosti, među ostalim, informacijskih usluga⁷⁴, ali i, posebice, usmjerenje i poduka korisnika pri odabiranju i korištenju „knjižnične građe, informacijskih pomagala i drugih izvora“⁷⁵. S obzirom na svrhu spomenutih odredbi, može ih se tumačiti tako da je participativna uloga knjižnica u njima *implicite* sadržana pa bi u doseg njihove primjene valjalo ubrojiti razne oblike aktivnosti usmjerene na pomoć javnosti u njezinu uključivanju u postupak savjetovanja, poput omogućavanja korištenja računala i pristupa internetu u cilju uključivanja građana u postupak savjetovanja s javnošću putem e-Savjetovanja, uz upućivanje na potrebne izvore informacija, relevantne propise, knjižničnu građu, dokumente ili nadležne institucije. U tom smislu, riječ je o pristupu koji prihvaća zbiljnost partnerske uloge knjižnica kao onih koji su građanima *in concreto* spremni pružiti pomoć, promičući socijalnu inkluziju i jednakost⁷⁶.

6. Primjeri uloge knjižnica u participativnoj praksi

Iako je u ovom radu fokus istraživačke pažnje stavljen na ulogu knjižnica u postupku savjetovanja s javnošću sagledanu iz pravne perspektive kroz interpretaciju važećih hrvatskih propisa te relevantnih međunarodnih i drugih dokumenata, ukratko će biti izloženi i pojedini primjeri ozbiljenja participativne uloge knjižnica u praksi.

Kao što je prethodno utvrđeno, knjižnice imaju pravo, kao (zainteresirana) javnost u skladu s člankom 11. stavkom 2. Zakona o pravu na pristup informacijama i točkom III. stavkom 2. Kodeksa savjetovanja sa zainteresiranom javnošću u postupcima donošenja zakona, drugih propisa i akata, sudjelovati u postupku savjetovanja. Iz podataka koji su objavljeni na središnjem državnom internetskom portalu za savjetovanje s javnošću (e-Savjetovanja) proizlaze brojni primjeri ozbiljenja participativne uloge knjižnica u praksi koji pokazuju njihovo izravno uključivanje u postupak savjetovanja kao (zainteresirane) javnosti s konkretnim mišljenjima, prijedlozima i primjedbama. Riječ je o postupku savjetovanja, primjerice, o nacrtu Standarda za digitalne knjižnice⁷⁷, Zakona

73 Članak 2. podstavak 3. Zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti. Nav. dj.

74 Članak 3. točka 1. Isto.

75 Članak 6. stavak 1. podstavak 6. Isto.

76 Vidi: Struić, G. Uloga knjižnica u ostvarenju prava na pristup informacijama iz perspektive hrvatskih propisa i međunarodnih dokumenata. // Knjižničar/Knjižničarka 11, 11(2020), 28. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/251608>.

77 Izvješće o provedenom savjetovanju – Standard za digitalne knjižnice. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/EconReport?entityId=16352>.

o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara⁷⁸, Pravilnika o matičnoj djelatnosti i sustavu matičnih knjižnica u Republici Hrvatskoj⁷⁹, kao i, između ostalog, Zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti⁸⁰.

Upravo u potonjem savjetovanju, koje je trajalo u razdoblju od 15. lipnja do 15. srpnja 2018., zabilježeno je čak 2.566 komentara, među kojima su bili i oni koje su uputile knjižnice, knjižničarska društva, pojedini knjižničari te niz drugih predstavnika stručne, znanstvene i ostale (zainteresirane) javnosti. Iz podataka o statusu odgovora predlagatelja (tadašnjeg Ministarstva kulture) sadržanih u izvješću o navedenom savjetovanju proizlazi da je u cijelosti ili djelomično prihvaćeno 47,27 posto komentara, dok ih nije prihvaćeno 44,93 posto, a 7,79 posto primljeno je samo na znanje. Usto, posebno vrijedi istaknuti da su u pogledu potonjeg nacrtu prijedloga zakona pojedina knjižničarska društva⁸¹ aktivno bila uključena i izvan postupka savjetovanja, upućujući svoje prijedloge nadležnim tijelima, održavajući rasprave i sastanke s relevantnim dionicima, ali i potičući knjižničare da sudjeluju u javnoj raspravi i upute svoje prijedloge.⁸² Također, pojedini komentari na nacrt prijedloga istog zakona upućeni su po dovršetku postupka savjetovanja u zakonodavnu proceduru te je raspravu o njima provelo matično radno tijelo Hrvatskoga sabora, tj. Odbor za obrazovanje, znanost i kulturu⁸³.

Izloženi primjer participativne uloge knjižnica kao (zainteresirane) javnosti pokazuje da mogućnost uključivanja javnosti u postupak savjetovanja s javnošću, kao i po dovršetku njegove provedbe, pridonosi prilici za kontinuirani dijalog javnosti i vlasti, a važan preduvjet za to čini njihova informiranost. Takvo što dolazi do izražaja i u slučajevima u kojima se participativna uloga knjižnica oživotvoruje kroz nastojanje da se građanima pruži potrebna pomoć u njihovu uključivanju u postupak savjetovanja. Međutim, ono se ne ispunjava samo kroz omogućavanje korištenja računala i pristupa internetu pojedin-

78 Izvješće o provedenom savjetovanju – Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, s nacrtom konačnog prijedloga Zakona. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/EconReport?entityId=7742>.

79 Izvješće o provedenom savjetovanju – Nacrt Pravilnika o matičnoj djelatnosti i sustavu matičnih knjižnica u Republici Hrvatskoj. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/EconReport?entityId=15794>.

80 Izvješće o provedenom savjetovanju – Prijedlog Zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/EconReport?entityId=7767>.

81 Tako npr. Knjižničarsko društvo Rijeka. Vidi: Udina K. Knjižničarsko društvo Rijeka partner u projektu Civilne inicijative EPK Rijeka 2020; Izvješće o radu Knjižničarskog društva Rijeka od 13.06.2018. do kraja 2019.; Foto pregled knjižničarskih događanja koja su obilježila rad KDR-a u 2019. godini i Dubrovnik IASL 2019. Convergence – Empowering – Transformation: School Libraries. // Knjižničar/ Knjižničarka 10, 10(2019), 164. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://hrcaj.srce.hr/236253>.

82 Isto.

83 Izvješće Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu o Prijedlogu zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti, prvo čitanje, P. Z. br. 431. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://www.sabor.hr/hr/radna-tijela/odbori-i-povjerenstva/izvjesce-odbora-za-obrazovanje-znanost-i-kulturu-o-164>.

cima, upućivanje na potrebne izvore informacija, relevantne propise, knjižničnu građu, dokumente itd., nego i kroz kontinuirane aktivnosti širih razmjera, poput edukacija i radionica⁸⁴, okruglih stolova⁸⁵, *webinara*⁸⁶, javnih rasprava⁸⁷, kao i kroz organiziranje debata i drugih aktivnosti koje mogu utjecati na razvoj kritičkog mišljenja.

Povrh toga, valjalo bi spomenuti i primjere u kojima knjižnice same provode savjetovanje s javnošću za akte koje donose u okviru svoje nadležnosti, poput savjetovanja s javnošću o nacrtu Pravilnika o pružanju usluga i korištenju knjižnične građe u Gradskoj knjižnici Rijeka⁸⁸ ili savjetovanja s javnošću o nacrtu Pravilnika o pružanju usluga i korištenju knjižnične građe, opreme, čitaonica i dvorane u Pučkoj knjižnici i čitaonici Daruvar⁸⁹. Iako po stipulaciji članka 11. stavka 1. Zakona o pravu na pristup informacijama obveza provedbe savjetovanja s javnošću izrijekom zahvaća isključivo krug taksativno nabrojenih tijela (riječ je o tijelima državne uprave i drugim državnim tijelima, jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave i pravnim osoba s javnim ovlastima – prema tome, ne i pravnim osobama koje obavljaju javnu službu⁹⁰, među koje se ubrajaju i knjižnice na temelju Zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti), navedenu odredbu moguće je interpretirati⁹¹ tako da nema zapreke da i tijela koja nisu obveznici provedbe savjetovanja ipak to učine, posebice onda kada se njihovim aktima može utjecati na interese javnosti.

84 Npr. radionica u Gradskoj knjižnici Zabok: Što je savjetovanje sa zainteresiranom javnošću?. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://www.kzz.hr/radionica-sto-je-savjet-sa-zainteresiranom-javnoscju>.

85 Npr. 17. okrugli stol za knjižnične usluge za osobe s invaliditetom i osobe s posebnim potrebama. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hr/skupovi/skup/472/>.

86 Npr. *webinar* Informacijsko ponašanje adolescenata iz aspekta uloge informacija u procesu donošenja odluka. [Citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://sway.office.com/MsUUnvWGmKpSYOKg>.

87 Npr. javna rasprava o Strategiji hrvatskog knjižničarstva 2015.-2020. g. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: www.hkdrustvo.hr/hr/obavijesti/odabrana_novost/632/.

88 Vidi: Izvješće o provedenom savjetovanju s javnošću – Pravilnik o pružanju usluga i korištenju knjižnične građe u Gradskoj knjižnici Rijeka. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://gkr.hr/O-nama/Savjetovanje-sa-zainteresiranom-javnoscju>.

89 Vidi: Izvješće o provedenom savjetovanju s javnošću – Pravilnik o pružanju usluga i korištenju knjižnične građe, opreme, čitaonica i dvorane u Pučkoj knjižnici i čitaonici Daruvar. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://knjiznica-daruvar.hr/Dokumenti/Izvjesce_o_provedenom_savjetovanju_s_javnoscju_Pravilnik_o_pruzanju_usluga_i_koristenju_knjiznicne_gradje_u_PKIC_15.1.2020.pdf.

90 Vidi pobliže npr.: Rajko, A. O značenju pojmova pravna osoba s javnim ovlastima i pravna osoba koja obavlja javnu službu – o važnosti razgraničenja pojmova. // Informator 64, 6430(2016), 1-3.

91 O pitanju tzv. pravno otvorenog prostora i shvaćanju o pravnoj dopuštenosti svega onog što nije zabranjeno vidi pobliže: Vrban, D. Država i pravo. Zagreb: Golden marketing, 2003. Str. 461-462.

7. Zaključna razmatranja

S obzirom na shvaćanje o potrebi za argumentiranim zastupanjem prava građana prilikom donošenja zakona, drugih propisa i akata te uključivanjem u sâm postupak njihova oblikovanja i donošenja, u ovom radu istražena je uloga knjižnica u postupku savjetovanja s javnošću, kao jednog od najkorištenijih instrumenata participacije javnosti, sagledana iz pravne perspektive kroz interpretaciju važećih hrvatskih propisa te relevantnih međunarodnih i drugih dokumenata, kako bi se utvrdilo u čemu se ta uloga sastoji.

Kroz uvid u relevantnu literaturu najprije je utvrđeno da edukativna i integrativna uloga knjižnica pokazuju njihovu usmjerenost prema promicanju društvenog, političkog i ukupnog napretka, ali i prema educiranju javnosti i snaženju demokratskih vrijednosti, čime se knjižnice otkrivaju kao osnovna potka koncepta demokratske javnosti iz koje izvire njihova participativna uloga koja se oživotvoruje pružanjem pomoći građanima za njihovo uključivanje u demokratske procese, ali i izravnom participacijom knjižnica u tim procesima. Kao jedan od najkorištenijih instrumenata participacije u postupku donošenja odluka izdvojeno je savjetovanje s javnošću koje počiva na dvosmjernosti odnosa javnosti i vlasti u kojem javnost upućuje vlasti povratne informacije vlasti o dokumentu o kojem se provodi savjetovanje, i to najčešće e-savjetovanje.

Analizom relevantnih međunarodnih ugovora i drugih dokumenata utvrđeno je kako se njima tek načelno uređuje savjetovanje s javnošću, i to putem prava javnosti na sudjelovanje u postupcima donošenja odluka, dok Aarhuška konvencija u tome čini korak dalje postavljajući nešto razrađeniji okvir, ali samo iz perspektive participacije javnosti u odlučivanju o pitanjima okoliša. No, među odredbama analiziranih međunarodnih ugovora i drugih dokumenata nije bilo onih koje se referiraju na knjižnice i njihove uloge, posebice onu participativnu, već su uočene u pravno neobvezujućim međunarodnim dokumentima knjižničarskih organizacija, i to samo kroz načelna stajališta koja se tek okvirno dotiču participativne uloge knjižnica.

Razmatrajući relevantne odredbe hrvatskih zakona, drugih propisa i akata utvrđeno je kako je savjetovanje s javnošću u Republici Hrvatskoj pobliže normativno uređeno Kodeksom savjetovanja sa zainteresiranom javnošću u postupcima donošenja zakona, drugih propisa i akata, prema čijoj definiciji zainteresirane javnosti u taj pojam nedvojbeno ulaze i knjižnice kao pravne osobe koje obavljaju javnu službu, kao i Zakonom o pravu na pristup informacijama, kojim se razrađuje sâm postupak savjetovanja, te posebnim propisima kojima se uređuju savjetovanja u vezi s pojedinim pitanjima, poput zaštite okoliša. Iako nijedan od njih izrijeком ne uređuje ulogu knjižnica u savjetovanju s javnošću, njezina participativna uloga *implicite* je sadržana ponajprije u odredbama koje se odnose na pojam (zainteresirane) javnosti, iz čega slijedi da se ta uloga sastoji od mogućnosti njezina izravnog uključivanja u postupak savjetovanja u skladu s člankom 11. stavkom 2. Zakona o pravu na pristup informacijama i točkom III. stavkom

2. Kodeksa savjetovanja sa zainteresiranom javnošću u postupcima donošenja zakona, drugih propisa i akata, o čemu svjedoči niz izloženih primjera iz prakse.

Nadalje, interpretacijom relevantnih odredbi članaka 2., 3. i 6. Zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti utvrđeno je da iz njih proizlazi i participativna uloga koja se sastoji od mogućnosti da (zainteresiranoj) javnosti pruže potrebnu pomoć u svrhu njezina uključivanja u postupak savjetovanja, poput omogućavanja korištenja računala i pristupa internetu, upućivanja na izvore informacija itd., ali i kroz kontinuirane aktivnosti usmjerene širem krugu interesenata poput radionica, okruglih stolova, *webinara* i javnih rasprava, o čemu već svjedoče spomenuti primjeri iz postojeće prakse, kao i drugih aktivnosti koje smjeraju razvoju kritičkog mišljenja.

Naposljetku, iako su u praksi primijećeni i primjeri participativne uloge koja se sastoji od postupaka savjetovanja s javnošću koje provode same knjižnice za akte koje donose u okviru svoje nadležnosti, interpretacijom članka 11. stavka 1. Zakona o pravu na pristup informacijama zaključeno je da obveza provedbe postupka savjetovanja s javnošću izrijeckom obvezuje samo krug taksativno nabrojanih tijela među koja se ne ubrajaju knjižnice, ali i da ne postoji zapreka da i ona tijela koja nisu obveznici provedbe savjetovanja ipak to učine, posebice onda kada se njihovim aktima može utjecati na interese javnosti. Iako bi se uz ostvarenje participativne uloge knjižnica moglo postaviti i pitanje o primjerima iz usporednog prava i prakse, kao i, primjerice, pitanje o ishodima participativnog djelovanja knjižnica, posebice imajući u vidu dosadašnju praksu participacije knjižnica u postupku savjetovanja s javnošću putem e-Savjetovanja, takva pitanja trebalo bi obuhvatiti zasebnim istraživanjem.

8. Literatura

17. okrugli stol za knjižnične usluge za osobe s invaliditetom i osobe s posebnim potrebama. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hr/skupovi/skup/472/>.
- Alathur, S.; Ilavarasan; M. P. Gupta. Citizen participation and effectiveness of e-petition: Sutharyakeralam – India. // *Transforming government: people, process and policy* 6, 4(2012), 392-403. DOI: <https://doi.org/10.1108/17506161211267536>.
- Aleksandrijski manifest o knjižnicama, informacijskom društvu na djelu. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://www.ifla.org/publications/alexandria-manifesto-on-libraries-the-information-society-in-action/>.
- Analitičko izvješće o praćenju provedbe Zakona o pravu na pristup informacijama br. 8/2019. – Provedba savjetovanja s javnošću u tijelima državne uprave i uredima Vlade RH u 2019. godini. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://www.pristupinfo.hr/wp-content/uploads/2020/06/AI-2019-08-Savjetovanja-TDU-i-Vlada-2019.pdf?x66719>.
- Belfrage, J. *Advocacy for Democracy II. The Role of the Swedish Library Association.* // *Libraries and Democracy: The Cornerstones of Liberty* / ed. by Nancy Kranich. Chicago: American Library Association, 2001. Str. 208-211.
- Bijela knjiga o europskom upravljanju, COM/2001/0428. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/DOC_01_10.
- Cipek, T. Sudionička demokracija: trebaju li demokraciji aktivni građani? // *Anali Hrvatskog politološkog društva* 11, 1(2014), 113-126. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/140193>. [citirano: 2021-11-7]
- Crouch, C. *Postdemokracija: političke i poslovne elite u 21. stoljeću.* Zagreb: Izvori, 2007.
- Deklaracija Ujedinjenih naroda o pravu i odgovornosti pojedinaca, grupa i društvenih tijela u promicanju i zaštiti univerzalno priznatih ljudskih prava i temeljnih sloboda. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/rightandresponsibility.aspx>.
- Dotadni protokol uz Europsku povelju o lokalnoj samoupravi o pravu na sudjelovanje u poslovima lokalne vlasti. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://rm.coe.int/168008482a>.
- Đorđević, J. *Socijalizam i demokratija.* Beograd: Savremena administracija, 1962.
- Etički kodeks IFLA-e za knjižničare i druge informacijske djelatnike. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: www.ifla.org/publications/node/11092.
- Europskapoveljaolokalnojsamoupravi. [citirano:2021-11-7].Dostupnona:<https://rm.coe.int/168007a088>.
- Glazgovska deklaracija o knjižnicama, informacijskim uslugama i intelektualnoj slobodi. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: www.ifla.org/publications/the-glasgow-declaration-on-libraries-information-services-and-intellectual-freedom.

- Gorman, M. Naše neprolazne vrednosti: bibliotekarstvo u XXI veku. Beograd: Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, 2007.
- Građani kao partneri: informiranje, konzultiranje i participiranje javnosti u kreiranju provedbene politike / ed. by Anton-Jan Klasinc. Zagreb: Oksimoron, 2004.
- Grašić-Kvesić, T.; I. Hebrang Grgić. 14. okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama, 2015. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1040>. Hrvatski jezični portal. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://hjp.znanje.hr>
- Hull, B. Can librarians help to overcome the social barriers to access? // *New Library World* 102, 10(2001), 382-388. DOI: <https://doi.org/10.1108/EUM00000000006066>.
- Huzar, T. Neoliberalism, democracy and the library as a radically inclusive space. Paper presented at IFLA WLIC 2014 – Lyon – Libraries, Citizens, Societies: Confluence for Knowledge in Session 200 – Library Theory and Research. Str. 1-9. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <http://library.ifla.org/835/1/200-huzar-en.pdf>.
- Informacijsko ponašanje adolescenata iz aspekta uloge informacija u procesu donošenja odluka. [Citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://sway.office.com/MsUUnvWGmKpSYOKg>.
- Ispravak Zakona o ustanovama. // *Narodne novine* 29, 427(1997). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1997_03_29_427.html.
- Ispravak Zakona o ustanovama. // *Narodne novine* 47, 924(1999). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_05_47_924.html.
- Izjava IFLA-e o knjižnicama i intelektualnoj slobodi. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: www.ifla.org/publications/ifla-statement-on-libraries-and-intellectual-freedom.
- Izvešće o provedenom savjetovanju – Nacrt Pravilnika o matičnoj djelatnosti i sustavu matičnih knjižnica u Republici Hrvatskoj. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/EconReport?entityId=15794>.
- Izvešće o provedenom savjetovanju – Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, s nacrtom konačnog prijedloga Zakona. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/EconReport?entityId=7742>.
- Izvešće o provedenom savjetovanju – Prijedlog Zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/EconReport?entityId=7767>.
- Izvešće o provedenom savjetovanju – Standard za digitalne knjižnice. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/EconReport?entityId=16352>.
- Izvešće o provedenom savjetovanju s javnošću – Pravilnik o pružanju usluga i korištenju knjižnične građe u Gradskoj knjižnici Rijeka. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://gkr.hr/O-nama/Savjetovanje-sa-zainteresiranom-javnoscu>.
- Izvešće o provedenom savjetovanju s javnošću – Pravilnik o pružanju usluga i korištenju knjižnične građe, opreme, čitaonica i dvorane u Pučkoj knjižnici i čitaonici Daruvar. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://knjiznica-daruvar.hr/Dokumenti/Izvjescje_o

provedenom savjetovanju s javnošću Pravidnik o pružanju usluga i korištenju knjižnicne gradje u PKIC 15.1.2020.pdf.

Izvešće o regulatornoj reformi Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <http://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/2391768.pdf>.

Izvešće Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu o Prijedlogu zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti, prvo čitanje, P. Z. br. 431. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://www.sabor.hr/hr/radna-tijela/odbori-i-povjerenstva/izvjesce-odbora-za-obrazovanje-znanost-i-kulturu-o-164>.

Javna rasprava o Strategiji hrvatskog knjižničarstva 2015.-2020. g. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: www.hkdrustvo.hr/hr/obavijesti/odabrana_novost/632/.

Jowaisas, C.; M. Fellows. Libraries as agents for sustainable development. // Development and access to information // ed. by Maria Garrido; Stephen Wyber, Hague: International Federation of Library Associations and Institutions, 2017. Str. 51-57. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://da2i.ifla.org/wp-content/uploads/da2i-2017-full-report.pdf>.

Kelsen, H. Obrana demokracije: rasprave o teoriji demokracije. Zagreb: Naklada Breza, 2012.

Kodeks dobre prakse za sudjelovanje građana u donošenju odluka. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <http://rm.coe.int/09000016802eed5c>.

Kodeks savjetovanja sa zainteresiranom javnošću u postupcima donošenja zakona, drugih propisa i akata. // Narodne novine 140, 3402(2009). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_11_140_3402.html.

Konvencija Gospodarske komisije Ujedinjenih naroda za Europu o pristupu informacijama, sudjelovanju javnosti u odlučivanju i pristupu pravosuđu u pitanjima okoliša. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://treaties.un.org/doc/Treaties/1998/06/19980625%2008-35%20AM/Ch_XXVII_13p.pdf.

Koprić, I.; R. Manojlović. Participacija građana u lokalnoj samoupravi – nova hrvatska pravna regulacija i neka komparativna iskustva // Četvrti Skopsko-zagrebački pravni kolokvij / ed. by Borče Davitkovski. Skopje: Pravni fakultet, 2013. Str. 9-35.

Kranich, N. Libraries, the Internet, and Democracy. // Libraries and Democracy: The Cornerstones of Liberty / ed. by Nancy Kranich. Chicago: American Library Association, 2001. Str. 83-95.

Lee, C.; T. Huang. E-government use and citizen empowerment: examining the effects of online information on political efficacy. // Electronic Journal of e-Government 12, 1(2014), 54-55. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://academic-publishing.org/index.php/ejeg/article/view/593/556>.

Levensen, K. ICT and local political participation. // European consortium for political research (ECPR). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/17472fad-265d-4907-8fd3-6a4a6d88f79e.pdf>.

- Maldini, P. Demokracija i demokratizacija. Dubrovnik: Sveučilište u Dubrovniku, 2008.
- Manifest IFLA-e o internetu. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: www.ifla.org/files/assets/faife/publications/policy-documents/internet-manifesto-en.pdf.
- Manifest IFLA-e o transparentnosti, dobrom upravljanju i slobodi od korupcije. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/1591/1/transparency-manifesto-en.pdf>.
- Manifest za narodne knjižnice IFLA-e i UNESCO-a. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/168/1/pl-manifesto-en.pdf>.
- Mattson, K. The Librarian as Secular Minister to Democracy: The Life and Ideas of John Cotton Dana. // *Libraries & Culture* 35, 4(2000), 514-534. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <http://www.jstor.org/stable/25548869>.
- Michels, A. M. B. Citizen participation and democracy in the Netherlands // *Democratization* 13, 2(2006), 323-339. DOI: <https://doi.org/10.1080/13510340500524067>.
- Ninkov, J. Intelektualne slobode i javne biblioteke. // *Glasnik Narodne biblioteke Srbije* 10, 1(2008), 11-17. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=2587.
- Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: SuP-O-1/2014. od 14. siječnja 2014. // *Narodne novine* 5, 93(2014). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_01_5_93.html.
- Pateman, C. Participatory democracy revisited // *Perspectives on politics* 10, 1(2012), 7-19. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1537592711004877>.
- Phillips, A. (O)rađanje demokracije. Zagreb: Ženska infoteka, 2001.
- Popis referentnih pitanja Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj za regulatorno odlučivanje. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <http://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/35220214.pdf>.
- Poslovnik Hrvatskoga sabora (pročišćeni tekst). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://sabor.hr/sites/default/files/uploads/inline-files/Poslovnik-HS_procisцени-tekst-11_2020.pdf.
- Poslovnik Vlade Republike Hrvatske (pročišćeni tekst). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://vlada.gov.hr/UserDocImages//ZPPI/Dokumenti%20Vlada//Poslovnik%20VRH%20pro%C4%8Di%C5%A1%C4%87eni.pdf>.
- Prema ojačanoj kulturi savjetovanja i dijaloga – Opća načela i minimalni standardi za konzultacije zainteresiranih strana od strane Komisije, COM/2002/0704. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52002DC0704>.
- Preporuka Rec(2009)1 Odbora ministara državama članicama o elektroničkoj demokraciji (e-demokraciji). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <http://rm.coe.int/09000016805d1b01>.

- Preporuka Rec(2018)4 Odbora ministara državama članicama o sudjelovanju građana u lokalnom javnom životu. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <http://rm.coe.int/090000168097e938>.
- Priručnik za provedbu savjetovanja s javnošću za jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://pristupinfo.hr/wp-content/uploads/2018/10/Prirucnik-za-savjetovanja-e-izdanje.pdf?x66719>.
- Rajko, A. O značenju pojmova pravna osoba s javnim ovlastima i pravna osoba koja obavlja javnu službu – o važnosti razgraničenja pojmova. // *Informator* 64, 6430(2016), 1-3.
- Rezolucija A/HRC/RES/24/21 Vijeća za ljudska prava Ujedinjenih naroda o prostoru civilnog društva: stvaranju i održavanju, u zakonu i praksi, sigurnog i poticajnog okruženja. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://daccess-ods.un.org/tmp/3864325.28495789.html>.
- Rezolucija A/HRC/RES/39/11 Vijeća za ljudska prava Ujedinjenih naroda o ravnopravnom sudjelovanju u političkim i javnim poslovima. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://undocs.org/A/HRC/RES/39/11>.
- Schudson, M. *The good citizen: a history of American civic life*, Cambridge: Harvard University Press, 1999.
- Smjernice CM(2017)83 Odbora ministara za sudjelovanje građana u donošenju političkih odluka. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <http://rm.coe.int/090000168097e936>.
- Smjernice IFLA-e o javnom pristupu internetu u knjižnicama. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/1105/1/guidelines_on_public_internet_access.pdf.
- Struić, G. Pravno uređenje kvalifikacija za participaciju građana laika u suđenju u Hrvatskoj od 1848. do 2018. // *Pravni vjesnik* 35, 3-4(2019), 105-142. DOI: <https://doi.org/10.25234/pv/8154>.
- Struić, G. *Suvremeni homo politicus u izradi propisa*. // *Identiteti – kulture – jezici, Godišnjak Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru: „Quo vadis, homo: multidisciplinarni pristupi suvremenom čovjeku“* / ed. by Barbarić, D.; M. Brekalo; M. Buntić; K. Dümmel; G. Iličić; M. Jakovljević; K. Krešić i suradnici. Mostar: Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru, 2019. Str. 102-118.
- Struić, G. Uloga i način uređenja javnosti u hrvatskom parlamentarnom pravu od 1947. do 1953. // *Pravni vjesnik* 33, 2(2017), 101-122. DOI: <http://dx.doi.org/10.25234/pv/5111>.
- Struić, G. Uloga knjižnica u ostvarenju prava na pristup informacijama iz perspektive hrvatskih propisa i međunarodnih dokumenata. // *Knjižničar/Knjižničarka* 11, 11(2020), 11-36. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/251608> [citirano: 2021-11-7]
- Struić, G.; V. Bratić. Public participation in the budgetary process in the Republic of Croatia. // *Public Sector Economics* 42, 1(2018), 67-92. DOI: <https://doi.org/10.3326/pse.42.1.4>.
- Što je savjetovanje sa zainteresiranom javnošću?. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://www.kzz.hr/radionica-sto-je-savjet-sa-zainteresiranom-javnoscu>.

- Što je savjetovanje sa zainteresiranom javnošću?. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://savjetovanja.gov.hr/o-savjetovanjima/najcesca-pitanja/98>.
- Tablica potpisa i ratifikacija Konvencija Gospodarske komisije Ujedinjenih naroda za Europu o pristupu informacijama, sudjelovanju javnosti u odlučivanju i pristupu pravosuđu u pitanjima okoliša. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XXVII-13&chapter=27&clang=en.
- Udina K. Knjižničarsko društvo Rijeka partner u projektu Civilne inicijative EPK Rijeka 2020; Izvješće o radu Knjižničarskog društva Rijeka od 13.06.2018. do kraja 2019.; Foto pregled knjižničarskih događanja koja su obilježila rad KDR-a u 2019. godini i Dubrovnik IASL 2019. Convergence – Empowering – Transformation: School Libraries. // Knjižničar/Knjižničarka 10, 10(2019), 158-192. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/236253>.
- Ugovor o Europskoj uniji. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://op.europa.eu/s/orhh>.
- Ugovor o funkcioniranju Europske unije. [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: <https://op.europa.eu/s/oERW>.
- Uredba o informiranju i sudjelovanju javnosti i zainteresirane javnosti u pitanjima zaštite okoliša. // Narodne novine 64, 2177(2008). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_64_2177.html.
- Ustav Republike Hrvatske (pročišćeni tekst). // Narodne novine 85, 2422(2010). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_07_85_2422.html.
- Vrban, D. Država i pravo. Zagreb: Golden marketing, 2003.
- Vujčić, V. Politička kultura demokracije, Osijek, Zagreb, Split: Panliber, 2001.
- Zakon o gradnji. // Narodne novine 153, 3221(2013). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_12_153_3221.html
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o pravu na pristup informacijama. // Narodne novine 85, 1649(2015). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_08_85_1649.html.
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o prostornom uređenju. // Narodne novine 39, 801(2019). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_04_39_801.html.
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o prostornom uređenju. // Narodne novine 65, 1494(2017). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_07_65_1494.html.
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o ustanovama. // Narodne novine 127, 2562(2019). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_12_127_2562.html.

- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti okoliša. // Narodne novine 118, 2345(2018). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_12_118_2345.htm.
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti okoliša. // Narodne novine 12, 264(2018). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_02_12_264.html.
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti okoliša. // Narodne novine 78, 1498(2015). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_07_78_1498.html.
- Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o prostornom uređenju. // Narodne novine 114, 2218(2018). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_12_114_2218.html.
- Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o ustanovama. // Narodne novine 35, 1142(2008). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_03_35_1142.html.
- Zakon o izmjenama Zakona o prostornom uređenju. // Narodne novine 98, 1939(2019). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_10_98_1939.html.
- Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti. // Narodne novine 17, 356(2019). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_356.html.
- Zakon o pravu na pristup informacijama. // Narodne novine 25, 403(2013). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_02_25_403.html.
- Zakon o procjeni učinaka propisa. // Narodne novine 44, 998(2017). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_05_44_998.html.
- Zakon o prostornom uređenju. // Narodne novine 153, 3220(2013). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_12_153_3220.html.
- Zakon o sustavu državne uprave. // Narodne novine 75, 1538(1993). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1993_08_75_1538.html.
- Zakon o ustanovama. // Narodne novine 76, 1548(1993). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1993_08_76_1548.html.
- Zakon o zaštiti okoliša. // Narodne novine 80, 1659(2013). [citirano: 2021-11-7]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_06_80_1659.html.